

Aktywność twórcza dzieci.

Aktywność twórcza pozwala dziecku lepiej poznać otaczający świat, jego właściwości, elementy, relacje między nimi. Dzięki niej dziecko buduje swoje miejsce w świecie. Aktywność twórcza jest przejawem poziomu jego rozwoju, jak i czynnikiem stymulującym dalszy rozwój. Wszechstronny i harmonijny rozwój dziecka wymaga jego własnej wielostronnej aktywności, zwłaszcza twórczej, którą może przejawiać jednostka w każdym okresie życia.

Dziecku w odkrywaniu świata, najbliższego otoczenia pomaga najpierw rodzina, a później przedszkole i szkoła. Pomagając mu w tym, ćwiczymy jego uwagę, spostrzegawczość, wzbogacamy słownik, poszerzamy i utrwalamy wiadomości o otaczającym świecie, inspirujemy do dalszych poszukiwań, rozwijamy postawę twórczą.

Według Davida Levis'a – autora książki „Jak wychować zdolne dziecko” - „dziecko rodzi się wszechstronnie uzdolnione, z pełną możliwością rozwoju we wszystkich kierunkach, potencjalną wybitną inteligencją i zadatkami na rozwijanie wszelkiej twórczości oraz dużym talentem społecznym. Trzeba stworzyć mu możliwości ich maksymalnego rozwoju”.

Dziecko rodzi się z olbrzymim potencjałem twórczym oczekującym na spełnienie. Często natomiast jest tak, że dorośli uczą dzieci nadmiernej ostrożności, kompromisu, uległości, wzorowania się na przyjętych schematach, ograniczając przez to ich rozwój twórczy.

Tymczasem postawa twórcza ma charakter powszechny i pobudzenie tej dyspozycji jest sprawą

wychowania. „Wychowanie nie tworzy człowieka, ale pozwala mu tworzyć samego siebie” – hasło to, sformułowane przez M. Debesse w „Etapach wychowania”, powinno towarzyszyć w pracy każdemu wychowawcy. Nauczycielowi w przedszkolu powinno najbardziej zależeć na dawaniu dzieciom radości przez stwarzanie warunków do swobodnego, samodzielnego, aktywnego i twórczego działania.

Aktywność należy do grupy psychofizycznych potrzeb dziecka. Trzeba założyć więc, iż przy spełnieniu odpowiednich warunków aktywność ta się ujawni. Zadaniem nauczyciela jest stworzyć takie warunki dziecku i tak ukierunkować jego aktywność, by stanowiła ona potencjał twórczy, a nie źródło konfliktów i kłopotów wychowawczych. Dziecko aktywne i twórcze to dziecko radosne, a radość wynika z zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa. Każda nauczycielka przedszkola pragnie widzieć w swojej grupie dzieci radosne, pogodne, aktywne i twórcze. Moim zdaniem do najbardziej wartościowych, z punktu widzenia rozwoju dziecka, należy nauczanie przez twórcze działanie z zastosowaniem technik stymulowania aktywności dziecka.

Dziecko w sposób naturalny jest twórcą. Wynika to z jego psychicznych potrzeb. Metody stymulowania aktywności twórczej polegają na podążaniu za dzieckiem przy jednoczesnym delikatnym kierowaniu i ukazywaniu mu ciekawych treści. Nauczanie tą drogą nie tworzy człowieka, ale pozwala na twórcze myślenie i działanie, uszanowanie dziecięcej skłonności do tworzenia. Twórczość młodszych dzieci związana jest ściśle z własnym, konkretnym doświadczeniem i stanowi równocześnie załączek postawy badawczej.

Jak wykazują badania prowadzone przez psychologów i pedagogów, wzrost zainteresowania zagadnieniem aktywności twórczej wynika z faktu, że współczesna rzeczywistość staje się coraz bardziej złożona i niestandardowa. Obecnie poszukuje się coraz to nowszych dróg, które pozwoliłyby na udoskonalenie egzystencji człowieka i dawałyby szansę wspierania jego rozwoju. Mówi się o kształtowaniu kreatywnej postawy dziecka. Coraz częściej w pedagogice mówi się o twórczości dziecka, zapominając o tym, że nie będzie twórczego ucznia bez twórczego nauczyciela. Wyobraźnię i postawę twórczą powinno się rozwijać już w przedszkolu i w szkole. Tatiana Kłosińska w książce „Droga do twórczości, uważa, że „w szkole swoboda twórcza i niepohamowany impet twórczy mogą znaleźć swój najpełniejszy wyraz w postaci konkretnego wytworu dziecięcego”.

Jak wykazują badania, w naszych czasach aktywność twórcza stała się ważnym zagadnieniem społecznym wynikającym z prawa zmiany i zmienności (Władysław Puślecki „Wspieranie elementarnych zdolności twórczych uczniów”). Ważnym zadaniem jest więc kształcenie dorastającego pokolenia do aktywnego uczestnictwa w procesie permanentnych zmian

zachodzących w świecie.

Termin „aktywność twórcza” jest tym najogólniejszym pojęciem, który obejmuje różne rodzaje działań motywowanych wewnątrznie i przynoszących wyniki nowe dla jednostki. Aktywność twórcza to działania spontaniczne, samodzielne, wynikające z ciekawości, poznawania.

Przynoszą one nowe dla dziecka odkrycia i jednocześnie przyczyniają się do jego poznawczego i emocjonalnego rozwoju. Myślę, że jest to podstawowy problem zarówno nauczania, gdyż dotyczy budowania właściwej motywacji uczenia się oraz kształtowania twórczego myślenia, jak również wychowania, ponieważ dotyczy kształtowania twórczego stylu życia jednostki.

Twórcze dziecko to szczęśliwe dziecko.

Głównym i zasadniczym celem wychowania w przedszkolu jest wielostronny rozwój osobowości dziecka przez kształtowanie jego zainteresowań, wyrabianie umiejętności i sprawności oraz nabywanie wiadomości o otaczającym świecie. Ważne jest zatem takie postępowanie, które w optymalnym stopniu aktywizuje procesy rozwojowe dziecka. Istotą rozwijającego się dziecka jest jego aktywność.

Pojęciu „aktywność” w literaturze przyznaje się status najistotniejszego czynnika rozwoju i przypisuje się mu wiele znaczeń. Można rozumieć aktywną twórczość jako „wszelkie funkcjonowanie organizmu zarówno fizjologiczne jak i psychiczne”, jako „podstawę wszelkiej działalności, wynikającej z aktualnego stanu potrzeb jednostki, i to zarówno świadomych, jak też nieświadomych” lub też jako „potencjalną gotowość do działania, wyróżniającą się w różnych formach”.

Aktywność dziecka ma charakter celowych czynności lub złożonych działań, które wykonywane są spontanicznie - z własnej chęci - lub pod wpływem przymusu zewnętrznego - nie spontanicznie. Wśród wielu rodzajów aktywności wyróżniamy aktywność zewnątrznie sterowaną i aktywność własną - motywowaną wewnątrznie. Szczególną rolę w rozwoju osobowości dziecka przypisuje się pewnemu rodzajowi aktywności własnej, a mianowicie aktywności twórczej, w następstwie której dziecko tworzy coś nowego dla siebie.

Zagadnienie aktywności twórczej stanowi przedmiot zainteresowań wielu dyscyplin naukowych, głównie zaś psychologii i pedagogiki. Definicje „aktywności twórczej” podzielić więc można na pedagogiczne i psychologiczne.

Według D. Czepakowskiej „aktywność twórcza jest to tworzenie czegoś oryginalnego,

użytecznego i społecznie wartościowego w dziedzinie plastyki, muzyki, literatury itp. - jest to obiektywne rozumienie pojęcia. Zaś w sensie subiektywnym aktywność twórcza to wytwarzanie czegoś nowego i wartościowego dla siebie, tj. nowych wiadomości, umiejętności, przekonań, a także nowych wytworów werbalnych, muzycznych, plastycznych itp.”

D. Gaul twierdzi, że „stanowi ona zarówno przejaw, jak i ogromnie ważny czynnik rozwoju otwartej twórczej postawy wobec otaczającego dziecko świata rzeczy i ludzi”. W pracy J. Cybulskiej i I. Dudzińskiej czytamy natomiast, że „aktywność twórcza to podejmowanie w sposób świadomy przez samo dziecko, samodzielne poszukiwanie, wzmacnianie, zasilanie nowymi treściami.”

Wszystkie te definicje łączy J. Kujawiński, który określa aktywność twórczą jako „podejmowane chętnie, oparte na własnych pomysłach oraz świadome celu działanie jednostki, którego efektem jest zdobycie przez działający podmiot czegoś dla siebie nowego”.

Tak definiowali aktywność twórczą pedagodzy.

Zacytuję także określenia psychologów. E. Nęcka pisze, że „aktywność twórcza jest z natury swej celowa, bo polega na dążeniu do stanów wyróżnionych, którym można przypisać cechę nowości i wartości”. Według R. Glotona i C. Clero „aktywność twórcza stanowi potrzebę biologiczną, której zaspokojenie jest absolutną koniecznością dla optymalnego rozwoju istoty ludzkiej w okresie wzrostu”.

Analizując przytoczone definicje aktywności twórczej, można zauważyć pewne różnice, jednak wszystkie zakładają, że istotą, końcowym efektem aktywności twórczej jest powstanie czegoś nowego, wartościowego dla dziecka.

Ostatecznie na użytek tej pracy, w oparciu o wyżej wymieniony materiał naukowy została opracowana następująca definicja: „aktywność twórcza to celowa i świadoma działalność dziecka, w wyniku której dziecko tworzy nowe i wartościowe dla siebie wytwory”. To, co jest nowe i wartościowe dla dziecka, nie musi być takim dla innych. Impulsem do aktywności twórczej dziecka są nie tyle potrzeby i wymogi społeczne, co dążenie do samorealizacji widocznej przy rozwiązywaniu różnych problemów codziennego życia.

Zagadnienie twórczości i możliwości twórczych dziecka pojawiło się już literaturze wcześniejszej. Ważne znaczenie miało praktyczne wcielenie w życie tych założeń przez dwóch pedagogów: V. Lowenfelda i C. Freineta. Zaslugą V. Lowenfelda było krytyczne spojrzenie nie tylko na indywidualny, ale i społeczny charakter przeżywania, myślenia i działania dzieci w procesie ich twórczości. Koncepcja pedagogiczna C. Freineta opiera się na założeniu, iż taki

sposób twórczego poznawania rzeczywistości, który składa się z długotrwałych cykli działalności artystycznej dzieci - jako integrujący ich uczucia, wyobraźnię i myślenie - jest najdoskonalszą metodą zdobywania wiedzy (o czym można przeczytać w książce A. Trojanowskiej - Kaczmarskiej „Dziecko i twórczość”).

Zagadnieniem twórczości zajmowano się więc już od dawna, ale dopiero na początku lat 80 pojawiło się pojęcie „aktywność twórcza”. Przełomowym wydarzeniem dla rozwoju literatury związanej z aktywnością twórczą było wydanie książki R. Glotona i C. Clero „Twórcza aktywność dziecka”. Praca ta formułuje tezy „funkcjonalnej pedagogiki twórczej aktywności”. Autorzy wiele uwagi poświęcają sztukom plastycznym, ukazują także znaczenie ekspresji w dziedzinie muzyki, słowa mówionego i pisanego. Celem wychowania jest człowiek - jego pełna, twórcza osobowość.

W nowszej literaturze przedmiotu badań poruszane są następujące zagadnienia:

- warunki rozwoju aktywności twórczej,
- rola nauczyciela w rozwoju aktywności twórczej,
- znaczenie aktywności twórczej dla rozwoju dziecka,
- cechy aktywności twórczej,
- stymulowanie aktywności twórczej.

Wszechstronny i harmonijny rozwój dziecka wymaga jego własnej i wielostronnej aktywności, zwłaszcza twórczej; tę twórczą aktywność własną może jednostka przejawiać w każdym okresie życia: zarówno jako przedszkolak, uczeń klas początkowych, jak i student akademickiej uczelni. „Dziecko przez własną twórczą aktywność lepiej poznaje otaczający świat, jego właściwości, elementy, relacje między nimi, buduje swoje miejsce w świecie. Twórcza aktywność dziecka jest więc jednocześnie przejawem poziomu jego rozwoju, jak i czynnikiem stymulującym dalszy rozwój”.

W publikacjach czytamy m. in. , że „przez aktywność twórczą dziecko zdobywa coraz większy zasób wiedzy o świecie, odkrywa różne sposoby działania. Swoboda i samodzielność w podejmowaniu i realizowaniu zadań pomagają mu w poznaniu siebie samego – swoich mocnych i słabych stron, co z kolei pomaga też w rozumieniu innych. Samodzielne zdobywanie doświadczeń sprzyja rozwojowi procesów poznawczych i wyobraźni. Uwrażliwia na otaczający świat, ukierunkowuje i krystalizuje zainteresowania”.

Do zdobycia prawidłowej orientacji w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym niezbędny jest szeroki i bogaty zakres różnych form przekazu kulturowego i – co jest bardziej istotne – własne i

twórcze uczestniczenie w wydarzeniach, które wokół się dzieją. Przyjęcie postawy aktywnego rozwiązywania problemów rozbudza dociekliwość badawczą, intuicję i wyobraźnię. Przyszłość całych społeczności ludzkich będzie w rękach ludzi wymyślających i wytwarzających nowoczesne technologie. Człowiekowi pozostanie rola twórcy, a więc jego przeznaczeniem jest i nadal będzie – tworzyć.

Twórczość może przejawiać się w różnych sferach psychicznych człowieka, a zwłaszcza w procesach myślenia. Bardzo ważną rolę w rozwijaniu aktywności twórczej przypisuje się myśleniu twórczemu. Każde poznanie zaczyna się od syntezy pierwotnej, przez analizę (wyodrębnianie części składowych, scalanie wyodrębnionych elementów), syntezę twórczą, rozumienie, samodzielną pracę dziecka nad przyswojeniem wiadomości w nowych sytuacjach i odkrywanie nieznanych prawidłowości i praw. Dziecko powinno snuć własne pomysły, rozwiązując zadanie i w ten sposób rozwijać postawę twórczą, być otwartym na doświadczenia i dążyć do korzystania z całego bogactwa już zdobytych doświadczeń.

„Zdolność myślenia twórczego jest tą umiejętnością intelektualną, która podlega kształceniu podobnie jak wszystkie umiejętności psychomotoryczne. Zdolność tę można rozwijać dzięki ćwiczeniom formalnym, jak i nieformalnym”. Myślenie twórcze wyrasta na glebie myślenia i działania samodzielnego. Polega ono na wykrywaniu nowych cennych myśli. Chodzi o nowość w sensie obiektywnym, nie dydaktycznym. Należą tu odkrycia naukowe, oryginalne dzieła sztuki, nowe poglądy społeczne itd.” – pisze Zborowski.

Według J. P. Guilforda jest pięć powodów, dla których powinno się rozwijać myślenie twórcze:

1. Twórczość jest nieodłącznym składnikiem zdrowia psychicznego.
2. Stanowi ona jeden ze sposobów samorealizacji, pomaga rozwijać tkwiące w jednostce możliwości twórcze.
3. Sprzyja w osiągnięciu lepszych wyników w procesie kształcenia.
4. Twórczość jest warunkiem sukcesów zawodowych nawet w najprostszych zawodach.
5. Odgrywa wielką rolę w rozwoju społeczno – gospodarczym.

Twórczość dziecka, podobnie jak człowieka dojrzałego, osiąga dobre wyniki w atmosferze pełnej swobody i niezależności. Przymus i praca pod dyktando stwarza konflikt pomiędzy własną i cudzą intencją. Dziecko pracuje chętnie i dobrze, gdy realizuje własne pomysły i zamierzenia.

Dzieciństwo jest okresem szczególnej podatności na wszelkie oddziaływania kształcące i wychowawcze. Małe dzieci są bardzo dociekliwe, mają swobodne podejście do rzeczywistości, są zdolne do przeżyć, ku którym popychają je proste zainteresowania.

„Aby postawa mogła być rzeczywiście twórcza, konieczne są pewne cechy umysłu, które należy rozwijać, a nie pozostawiać przypadkowi. Dziecko powinno doznawać wielu bogatych i różnorodnych przeżyć pobudzających je zarówno uczuciowo, jak i umysłowo, i dostarczających treści, z których można tworzyć nowe doświadczenia. Przy kształtowaniu postawy twórczej konieczny jest również pewien stopień opanowania ważnych form myślenia i zdobywania wiedzy oraz umiejętność wykorzystania odpowiednich środków wyrazu. Bowiem od pewnej płynności myślenia, od umiejętności koncentracji uwagi na zagadnieniu zależy umiejętność myślenia dedukcyjnego i asocjacyjnego, umiejętność stawiania hipotez czy tworzenia niezwykłych lub oryginalnych pomysłów.” Należy rozwijać u dzieci uczucie zadowolenia płynące z podejmowania nowych działań, uczucie ekscytacji w procesie tworzenia czegoś nowego. Działalności twórczej bowiem nie wystarczy jedynie akceptować, lecz trzeba ją stymulować i rozwijać.

Czynniki wpływające na rozwój aktywności twórczej.

Dzieci rodzą się z olbrzymim potencjałem twórczym, oczekującym na spełnienie. Często natomiast jest tak, że to dorośli uczą dzieci nadmiernej ostrożności, kompromisu, uległości, wzorowania się na przyjętych schematach, ograniczając przez to ich rozwój twórczy.

Tymczasem postawa twórcza ma charakter powszechny. Pobudzenie tej dyspozycji jest sprawą wychowania. Trzeba zatem poznać czynniki sprzyjające postawie twórczej i określić warunki, w jakich te czynniki mogą być ujawnione i rozwinięte u dziecka.

„Całe życie psychiczne i organiczne zdąża do stopniowego asymilowania otaczającego środowiska, a realizując tę inkorporację dzięki strukturom czy organom psychicznym, których zakres działania staje się coraz bardziej rozległy, umysł na każdym poziomie rozwoju spełnia funkcję asymilowania świata, ale struktura tej asymilacji ciągle się zmienia. Proces ten przebiega przez:

- postrzeganie
- elementarne ruchy
- chwytanie
- pamięć
- inteligencję praktyczną
- antycypowanie
- przekształcanie

- myślenie intuicyjne
- inteligencję logiczną
- abstrakcyjną dedukcję”.

Wymienione wyżej procesy warunkują rozwój i poziom wszelkiej aktywności małego dziecka, dorastającego młodzieńca i człowieka dorosłego. Uruchomienie aktywności twórczej o cechach ekspresyjności wymaga spełnienia trzech warunków:

- motywacji wewnętrznej
- klimatu porozumienia
- potrzeby wolności.

Autentyczna ekspresja twórcza musi być motywowana wewnętrznie. Dziecko ma naturalną potrzebę wyrażania własnych odczuć i myśli. Musi zaistnieć potrzeba wyrażania siebie, potrzeba konkretyzacji wewnętrznego świata, zainteresowanie tymi czynnościami i radość odczuwana z samorealizacji dla siebie i dla innych.

Klimat porozumienia to styl stosunków z innymi ludźmi: z rodzicami, nauczycielami i rówieśnikami. Jest to styl partnerski, demokratyczny, pozwalający na zachowanie podmiotowości dziecka, pełną tolerancję i zrozumienie nawet przeciwnych tendencji. Z tego także wynika potrzeba wolności (poczucie wolności psychicznej), bez czego wszelkie prawdziwe porozumienie między ludźmi nie jest możliwe. Jest to prawo wyrażania siebie, prawo do własnych sądów, nawet bardzo naiwnych i śmiesznych. To rodzi zaufanie do otoczenia dorosłych i rówieśników, a równocześnie kształtuje poczucie godności własnej i innych ludzi. S. Popek w książce pt. „Aktywność twórcza dzieci i młodzieży”, powołując się na W. Łukaszewskiego, podaje taktyki działania wychowawczego w przedszkolu i szkole, które stymulują bądź hamują rozwój aktywności twórczej dziecka. Do czynników sprzyjających zaliczamy nagradzanie, kooperację, radość, bezpieczeństwo, oferowanie, zaufanie, aktywność i równość. Czynnikiem hamującymi są: karanie, rywalizacja, smutek, zagrożenie, sterowanie, kontrola, pasywność, antagonizmy. Warunki rozwoju aktywności twórczej dziecka są wypadkową uwarunkowań wewnętrznych dziecka, a także stymulującej roli środowiska wychowawczego domu, przedszkola, szkoły i grupy rówieśniczej. Od uwarunkowań wewnętrznych (zdolności, uzdolnienia specjalne), a także od zewnętrznych warunków rozwoju (w tym także szeroko pojętych potrzeb społecznych) zależy rozwój poszczególnych dziedzin ekspresji twórczej.

Dla rozwoju dziecka decydujące znaczenie ma środowisko rodzinne. Dziecko od pierwszych dni życia jest aktywne, kieruje się biologiczną potrzebą eksplorowania i potrzebą poznawczą.

Środowisko, w jakim wyrasta dziecko, może stymulować rozwój takich cech jak: wrażliwość na problemy, elastyczność myślenia, otwartość na nowe informacje, umiejętność stawiania hipotez, zdolności analizy i syntezy, myślenie perspektywiczne, wytrwałość i wiara we własne siły.

Wszystkie te cechy ujawniają się w spontanicznej, twórczej aktywności dziecka, a jednocześnie stanowią podstawę dla dojrzałych już form twórczości.

Podstawowymi warunkami rozwoju aktywności poznawczej i twórczej dziecka stwarzanymi przez rodzinę są:

- poczucie bezpieczeństwa i pełna akceptacja dziecka,
- ochrona motywacji wewnętrznej (immanentnej),
- bogate i zróżnicowane środowisko działania.

Bezpieczeństwo dziecka jest podstawą rozszerzania się poznania dziecka, jego aktywności, twórczości, chęci podejmowania ryzyka. Z kolei warunkiem bezpieczeństwa jest pełna akceptacja dziecka, umożliwiająca zaspokojenie podstawowych potrzeb dziecka; potrzeby kontaktu emocjonalnego, potrzeby doznawania miłości, tkliwości, opieki ze strony innych. Dziecko musi się w tym pierwszym okresie nasycić poczuciem bezpieczeństwa i miłością. Poczucie bezpieczeństwa zapewni dziecku tylko środowisko dobrze zorganizowane i przewidywalne. Najbardziej korzystne dla rozwoju aktywności twórczej dziecka są postawy akceptacji i współdziałania ze strony rodziców. Przejawiają się one w tym, że rodzice z chęcią otaczają dziecko troskliwą opieką, dostrzegają i zaspokajają jego potrzeby, wykazują dużo cierpliwości i gotowość tłumaczenia i wyjaśniania, lubią dziecko i cieszą się, gdy wyrasta na samodzielną jednostkę, żyjącą własnym życiem. Zdolni są do obiektywnej oceny dziecka i akceptacji jego osoby taką, jaką ona jest. Przyjacielski, partnerski stosunek do dziecka, zachęcanie do niezależności i polegania na sobie przyczynia się do stymulowania twórczej postawy dziecka.

Warunkiem rozwoju aktywności jest ochrona motywacji wewnętrznej (immanentnej).

Powszechną formą przejawiania się aktywności twórczej we wczesnym dzieciństwie jest zabawa. Zabawa jest działaniem wykonywanym dla własnej przyjemności, z pobudek wewnętrznych, opartym na udziale wyobraźni tworzącej nową rzeczywistość. Choć działaniem tym rządzą reguły, których treść pochodzi głównie z życia społecznego, ma ono charakter twórczy i prowadzi do samodzielnego poznawania i przekształcania rzeczywistości. Zabawa jest

wyraźnie działalnością o charakterze twórczym.

Rodzice powinni zachęcać dziecko do zabaw ekspresyjnych i sprzyjać różnym formom dziecięcej twórczości: plastycznej, muzycznej, ruchowej, werbalnej. Tradycyjną formą zachęcania dzieci do aktywności i uczenia się jest nagradzanie osiągnięć. Spontaniczna aktywność dziecka i jej wytwory muszą być zauważone przez dorosłego, a wysiłek doceniony.

Należy chronić dziecko przed krytyką i ośmieszaniem ze strony innych, zwłaszcza że krytyka dotyczy rezultatów inwencji dziecka. Szkody, jakie można wyrządzić obojętnością czy lekceważeniem wysiłków dziecka, tłumią wewnętrzną motywację dziecka. Staje się ono niepewne swoich umiejętności i zdolności, jest skrupowane, ostrożne i zależne od innych.

Bardzo ważnym warunkiem rozwoju aktywności twórczej stwarzanym przez rodzinę jest bogate i zróżnicowane środowisko działania dziecka. Należy zapewnić dziecku dostęp do takich środków i materiałów, które umożliwiają zdobywanie wiedzy, ekspresję, rozwijanie wyobraźni i fantazji. Aktywność twórcza musi opierać się na jakichś treściach, na różnorodnej wiedzy. Należy w sposób zamierzony i celowy rozszerzać wiedzę dziecka o bliższym i dalszym otoczeniu. Trzeba pozwalać dziecku na spontaniczny udział w pracach i zwyczajach domowych, umożliwić kontakt z książką, dostarczać zabawek dydaktycznych, które mają rozwijać spostrzegawczość i wyobraźnię, rozbudzać emocje i uczyć. Bardzo ważne jest obcowanie dziecka z muzyką i dziecięcą twórczość plastyczną.

W pobudzaniu rozwoju aktywności twórczej dziecka rodziców powinien wspierać nauczyciel przedszkola i szkoły. Rozwijanie aktywności twórczej przez nauczyciela wymaga:

- wiedzy o dziecku i dobrej znajomości każdego dziecka oraz nastawienia na wartość dziecka jako osoby,
- inspirowania działań dziecka i tworzenie warunków do samodzielnego stawiania i rozwiązywania problemów
- wykorzystania wewnętrznej motywacji i wprowadzania aktywności zabawowej do procesu kształcenia.

Rola nauczyciela sprowadza się do stwarzania atmosfery, która sprzyja ekspresji, pobudza inwencję i twórczą pomysłowość. Dziecko powinno mieć dużo swobody, nauczyciel ma zachęcać, inspirować, podsuwać pomysły, pozwalać na samodzielne poszukiwania, pobudzać ciekawość. Ważna jest jego umiejętność kontaktu i porozumiewania się z dzieckiem. Zależy to w dużym stopniu od umiejętności dostosowania się do sposobu myślenia dziecka, posługiwania się słownikiem bliskim dziecku. Dobry kontakt z dziećmi i spontaniczne reakcje zależą od

życzliwego usposobienia nauczyciela i umiejętności szybkiego reagowania na sytuacje dydaktyczne i wychowawcze.

„Nauczyciel powinien pamiętać, że dzieci energiczne i swobodniejsze potrzebują przede wszystkim ukierunkowania, wskazania drogi rozwoju, podczas gdy dzieci bierne i zahamowane wymagają zachęty, porady i tworzenia sytuacji do rozwoju niezależności myślenia, by przeżywać radość autoekspresji, Chodzi o tak zorganizowane nauczanie, w którym pulsuje życie i radość, nie ma nudy i szarżyzny, nie ma szablonowej rutyny, gdzie panuje twórczość. Chodzi więc o tworzenie atmosfery, która sprzyja ekspresji, pobudza inwencję i odkrywczność. Ekspresja twórcza stanowi przeciwieństwo biernego zapamiętywania przekazu gotowych informacji. Chodzi więc oto, aby dziecko w rozwiązywaniu zleconych mu zadań wysuwało własne pomysły, a w ten sposób kształtowało postawę twórczą”.

W procesie nauczania przez twórczość rozumie się, najogólniej rzecz ujmując, pierwiastki twórczego myślenia w czasie dokonywania nowych zadań jako problemów otwartych. Główną cechą sytuacji i zadań otwartych jest to, że pozostawiają one dzieciom swobodę co do wyboru celu i sposobów działania. Nauczyciel więc pomaga, podsuwając możliwości, zachęca do wysuwania pomysłów, pobudza do zastanowienia i rozbudza wątpliwości. Celem działań nauczyciela jest stwarzanie dziecku okazji do samodzielnego poznawania, eksplorowania, wysuwania hipotez i podejmowania decyzji. Ma on również zapewnić każdemu dziecku odnoszenie sukcesów na miarę jego możliwości.

Ważnym warunkiem pobudzania aktywności twórczej dziecka jest wprowadzenie do procesu kształcenia motywacji zabawowej, a szerzej mówiąc – rozwijania motywacji immanentnej uczenia się. Wzbogacanie procesu kształcenia elementami zabawy to ważny środek kształtowania zainteresowań poznawczych dzieci, samodzielności myślenia i działania. Zabawa wnosi do praktyki szkolnej i przedszkolnej element swobody, podtrzymuje motywację wewnętrzną i sprzyja twórczemu myśleniu dziecka.

Chcąc rozwijać postawę twórczą oraz wyzwalać i pobudzać własną twórczą aktywność dziecka, należy stwarzać takie sytuacje, które pozwolą mu podejmować i kontynuować działania z własnej chęci, odczuwać satysfakcję z własnego działania, świadomie poszukiwać, sprawdzać i oceniać w działaniu własne pomysły oraz osiągać przez własne działanie coś nowego dla siebie i mieć świadomość odkrycia nowości własnym wysiłkiem. Bardzo ważne, by mieć emocjonalnie pozytywny stosunek do otaczającego świata, szacunek dla samego siebie, poczucie własnej kompetencji, niezależność, otwartość na nowe doświadczenia.

Oprócz warunków sprzyjających rozwojowi aktywności twórczej istnieją warunki, które tę

aktywność hamują – są to inhibitory aktywności twórczej. A. Brzezińska do inhibitorów zalicza:

- podawanie gotowych treści,
- wyjaśnianie czegoś do końca,
- demonstrowanie wzoru wykonania.

M. Morga natomiast do wyżej wymienionych czynników zalicza:

- metodę, którą można nazwać „dawne dobre czasy”, charakteryzuje się nieufnością do tego, co nowe i stałym odwoływaniem się do reakcji wyuczonych przez własnych rodziców,
- obawę dorosłych, że, rozwijając zdolności twórcze, wychowują człowieka nieprzystosowanego do życia i nieszczęśliwego,
- potrzebę zależności – „gdy będziesz dobry, miły, posłuszny, greczny, wtedy będziemy cię kochać”,
- „zespół syna marnotrawnego” – przejawianie lepszego nastawienia wobec jednego dziecka kosztem drugiego,
- elementy związane z systemem szkolnym, z jego sztywnymi normami i strukturą,
- nauczyciela, który decyduje, rozkazuje, rozdziela kary i nagrody – brak wtedy miejsca na prawdziwy dialog i porozumienie.

Z powyższego wynika, że, jeżeli twórczość ma się rozwijać normalnie, należy jej zapewnić korzystne warunki we wczesnym okresie życia, gdy rozwój przebiega najszybciej. Sprzyjające warunki domowe, przedszkolne i szkolne, akceptacja grupy rówieśniczej pobudzają rozwój aktywności twórczej.

Formy twórczej aktywności dziecka

Twórczość jest podstawowym przejawem zachowania się dziecka, w niej realizują się i ujawniają naturalne prawa rozwoju. Aktywność twórcza pobudza dzieci do ekspresji werbalnej, w tym także literackiej, przyczyniając się tym samym do kształcenia i doskonalenia komunikacji językowej. Ekspresja słowna stanowi właściwą i najważniejszą formę zachowania ludzkiego, a inne pełnią wobec niej rolę kompensacyjną i stymulacyjną.

Aktywność twórcza oznacza działanie podejmowane samodzielnie, z wewnętrznych pobudek, przynoszące nowe dla jednostki wyniki. „Aktywność twórcza dziecka ma inny charakter niż dojrzałe przejawy twórczości. Można ją nazwać twórczością ekspresyjną”. Ekspresja to spontaniczne wyrażanie swoich przeżyć i doznań. Ekspresja dziecka jest odbiciem jego sposobu

rozumienia świata, w którym żyje, jest czynnikiem intensyfikującym procesy poznawcze i emocjonalno-motywacyjne. Ekspresja jest naturalną potrzebą i koniecznością zapewniającą pełny rozwój dziecka.

„Podstawowymi formami twórczej aktywności dziecka są:

- ekspresja ruchowo-mimiczna – realizowana jest poprzez gest, mimikę twarzy (w celu wyrażenia stanów emocjonalnych), pozę ciała, spontaniczny ruch (machanie kończynami, podskakiwanie);
- ekspresja ruchowo-muzyczna – nadawanie ruchowi rytmicznego wyrazu i symbolicznego znaczenia, improwizowany taniec, interpretacja algorytmów tańca zgodnie z rytmem i charakterem (nastój) utworu muzycznego;
- ekspresja słowna (werbalna) – zachodzi tu czynność wyrażania emocji poprzez modulację barwy i dynamikę głosu (krzyk, śmiech, płacz), a także poprzez nadawanie emocjonalnego znaczenia symbolom słownym, służącym do wyrażania odpowiednich treści, samodzielne próby tworzenia nowych konfiguracji słownych (poezja i proza dziecięca) w celu wyrażania głębszych stanów świadomości i podświadomości;
- ekspresja słowno-muzyczna – przejawia się w spontanicznym wokalizowaniu (nuceniu melodii), improwizowaniu słów i melodii, niekiedy bywa połączona z ruchem ciała, tańcem. Często mamy także do czynienia z indywidualną interpretacją poprzednio wyuczonych fragmentów melodii i słów piosenek;
- ekspresja muzyczna – jest zbliżona do form wyrazu poprzednio wymienionych, a oprócz tego ma tu miejsce improwizowana gra na instrumencie muzycznym bądź „gra” na instrumentach zastępczych (oparcie krzesła, butelki), a niekiedy „gra na niby” (trąbienie bez trąbki, wystukiwanie rytmów bez użycia bębna, naśladowanie barwy tych instrumentów własnym głosem);
- ekspresja plastyczna – jest najbardziej powszechną formą ekspresji. Dzieci w wieku poniemowlęcym, przedszkolnym i młodszym szkolnym samorzutnie rysują, malują pędzlem i palcami, formują w materiałach miękkich, takich jak plastelina, modelina, mokry piasek na plaży, montują formy dekoracyjne i przedstawiające z różnych materiałów odpadowych na płaszczyźnie i w przestrzeni;
- ekspresja konstrukcyjno-techniczna – przejawia się w dziecięcych próbach konstruowania pojazdów (środków lokomocji), budowli, urządzeń technicznych i przyrządów, niekiedy „na niby” ze sprzętów domowych, pudełek, mebli i wycofanych z użytku urządzeń gospodarstwa domowego oraz ogólnie dostępnych zestawów klocków i półfabrykatów („Mały konstruktor”,

„Mały inżynier”);

- ekspresyjna twórczość zabawowa – na ogół jest syntezą wymienionych uprzednio form ekspresji (...) Zabawy ekspresyjne zaliczane są do zabaw twórczych, w odróżnieniu od zabaw naśladowczych i dydaktycznych. Jest to najbardziej uniwersalna forma wielostronnej aktywności twórczej. Nastawiona jest na kreowanie układów społecznych, życia „na niby” z cechami animizmu i antropomorfizmu, ale mimo tych cech „zabawa w życie” traktowana jest przez dzieci serio. Dlatego też jest najlepszą i najbardziej wszechstronną formą aktywizacji i stopniowego wprowadzania dziecka w realne życie społeczne człowieka”.

Twórczość jest wyrażana przez dzieci różnymi sposobami w zależności od wieku – najbardziej ujawnia się w zabawie.

Zabawa jest częścią życia dziecka i odgrywa w jego rozwoju ogromną rolę. We wczesnym dzieciństwie dominuje zabawa aktywna. W zabawie tej radość sprawia dzieciom to, co robią same. Zabawa swobodna i spontaniczna to ta forma zabawy aktywnej, w której dzieci robią, co chcą, kiedy chcą i jak chcą. Nie obowiązują tu żadne reguły. Dzieci bawią się dopóty, dopóki sprawia im to przyjemność, a przestają się bawić, gdy ich zainteresowania i przyjemność zabawy słabną. Zabawa tematyczna (dramatyczna), często nazywana „zabawą fikcyjną” lub „zabawą w rolę” jest to forma zabawy czynnej, w której dzieci w swoim zachowaniu i mowie traktują przedmioty tak, jakby miały one cechy inne od rzeczywiście posiadanych. Ten rodzaj zabawy może mieć charakter odtwórczy (reprodukcyjny) lub wytwórczy często zwany „twórczym”. W odtwórczej zabawie tematycznej dzieci próbują odtwarzać sytuację, którą zaobserwowały w rzeczywistości lub środkach masowego przekazu. Natomiast w twórczej zabawie dzieci wykorzystują sytuacje, akcje i rozmowy z życia, ubierając je w nowe i różnorodne formy. Zabawa tematyczna odtwórcza zwykle wyprzedza twórczą. „W miarę rozwoju zdolności umysłowych, zwłaszcza w wyobraźni, następuje przejście od zainteresowania tematyczną zabawą odtwórczą do zabawy o charakterze twórczym. Zabawa twórcza w rolę jest formą twórczości”.

Wszystkie formy ekspresyjnej twórczości dziecka mają ogromne znaczenie dla kształtowania twórczej postawy wobec rzeczywistości, twórczego stylu życia dojrzałej już jednostki. Są one również bazą dla dojrzałych form twórczości. Intensywna aktywność poznawcza i twórcza w dzieciństwie jest podstawowym warunkiem twórczości późniejszej. Dostarcza ona wiele satysfakcji, rozwija niezależność i autonomię.

Charakterystyczną cechą wieku przedszkolnego jest zabawa w rymowanie, kalamburzenie i różnego rodzaju manipulowanie usłyszonymi słowami. Niektóre słowa mają szczególny urok dla dziecka, które bawi się nimi, powtarzając je w różnych wersjach i z różnym przyspiewem.

Przykładem, który już można zaliczyć do poetyckiej twórczości są spontaniczne „wykrzykiwanki” lub „śpiewanki”, małe utwory, czasem rymowane, o charakterystycznym rytmie, najczęściej trochejowym, zrodzone w sytuacjach udanej radoszej działalności.

Szczególną formą twórczości słownej małego dziecka stanowi monolog. Dziecko wypowiada go lub monotonna wyśpiewuje, kiedy w samotności pochłonięte jest jakąś długotrwałą zabawą.

Twórczy styl życia, twórcza postawa przejawiają się w dużej wrażliwości jednostki, otwartości, głębi komunikowania się z najbliższymi, swobodnym i spontanicznym okazywaniu uczuć.

Kontakty z innymi ludźmi cechuje wówczas ciepło uczuciowe, spokój wewnętrzny, wiara w siebie, umiejętność szukania i przyjmowania pomocy, jasność wyrażania myśli.

Jeśli chodzi o ekspresję poetycką, to jest ona tą formą twórczości, która może zaspokoić wiele potrzeb psychicznych dziecka i wyrównać niedosyt emocjonalny. W pewnych przypadkach staje się dla autora ucieczką od trudności życiowych i pozwala w świecie fantazji realizować niespełnione marzenia. Szczególnie terapeutyczne znaczenie ma ekspresja wtedy, gdy dziecko rzuca na papier słowa wyrażające silne napięcie emocjonalne, od którego pragnie się w ten sposób uwolnić, jak pisze H. Semenowicz.

Bardzo ważną rolę stymulującą rozwój zdolności twórczych dziecka w wieku przedszkolnym pełni literatura piękna. Jest ona nie tylko bodźcem do podejmowania twórczych działań, ale może stać się pośrednikiem między tym, co znane dziecku, a tym, co nieznanie. „Poza funkcją poznawczą teksty literackie mogą pełnić funkcję ludyczną (możliwość dostarczenia dziecku rozrywki), rozwijać wyobraźnię oraz wrażliwość estetyczną, kształcić uczucia i wolę, przekazywać wiedzę na temat zjawisk wchodzących w zakres kultury narodowej, kształtować uczucia patriotyczne i społeczne”.

Tekst literacki może funkcjonować jako materiał do działań ekspresyjnych uczniów. Dotyczy to przede wszystkim inscenizacji i zabawy w teatr.

„Do tekstów, które mogą pełnić taką rolę, należą zarówno teksty pisane prozą, jak i utwory poetyckie, bowiem tekst literacki może funkcjonować w postaci następujących kodów:

- kod działań narracyjnych – rozumienie utworów przez dziecko jako historii prawdziwej, w której wszystko zdarzyło się naprawdę;
- kod semantyczny – uwzględniający potrzebę emocjonalnych przeżyć dziecka (smutku, radości, nostalgii, zastanowienia się);

- kod kulturowy – łączący się z potrzebą czytelniczej wiedzy, a więc wiązania swych doświadczeń i wiedzy z treścią utworu, przez co następuje poszerzenie jego kontekstu;
- kod hermeneutyczny – polegający na traktowaniu tekstu jako podstawy do dokonywania operacji umysłowych, prowadzących do stawiania pytań typu: Co może być dalej? Co będzie, gdy bohater postąpi tak lub inaczej?
- kod symboliczny - jest zaspokojeniem potrzeby bycia bohaterem; wejście w „skórę” postaci, występujących w utworze, snucie marzeń. Inaczej kod ten nazywany jest kodem ciekawości”. Szerokie rozumienie roli tekstów literackich pozwala dziecku na swobodne dokonywanie przekładu intersemiotycznego, który może się odbywać podczas przygotowywania inscenizacji. „W czasie inscenizacji mamy do czynienia z przekazywaniem komunikatów w bardzo różnej formie:
- obrazowej – przebieg inscenizacji,
- semantycznej – posiadającej określone znaczenie, przenośnie...,
- symbolicznej – poprzez różnego rodzaju znaki umowne, nierealność czasu,
- behawioralnej – poprzez różne formy zachowania (ruch, gest, taniec, walka),
- empatycznej – współodczuwanie, towarzyszenie przeżyciom, wzlotom i upadkom bohaterów, przenoszenie sposobów zachowania się bajkowych postaci na sytuacje rzeczywiste,
- estetycznej – odczuwanie olśnienia, zachwytu scenografią, kostiumami, lalkami, słowem, gestem, dźwiękiem”.

Dziecko w czasie inscenizacji odgrywa role, które wymagają od niego wczuwania się w przeżycia innych i sytuacje drugiego człowieka. Umożliwia mu to bardziej komunikatywne wypowiedzenie siebie oraz dokładniejsze odczytywanie treści ekspresyjnych przekazywanych przez innego człowieka. Pozwala to na rozszerzenie sfery własnych doznań. Poprzez naśladowanie wypowiedzi granych przez dzieci postaci i werbalizowanie własnych przeżyć dziecko przyswaja nowe słownictwo. Czasami dzieci potrafią „dopisywać” dalsze losy bohaterów, aby bardziej uwypuklić charakter postaci lub też dopowiadają zakończenia własnych pomysłów, „aby bajka skończyła się dobrze”.

„Umiejętność prostej adaptacji wynika z doświadczeń teatralnych młodego widza, jego umiejętności uteatralniania świata, rzeczywistości symbolami, swobodnego poruszania się zarówno w świecie fikcji, jak i w świecie realnym. Stąd już bardzo blisko do rozwijania dyspozycji literackiej, a więc myślenia twórczego. Dzieje się to dlatego, iż literatura i sztuka uczą stawiać i zauważać problemy, a zarazem pozwalają na swobodę i fantazję w ich

rozwiązywaniu. Teatr uczy także sposobu zaspokajania pewnych psychicznych potrzeb, dostarczając wzorów postępowania i środków potrzebnych do uświadomienia ich sobie”. Dziecko potrafi mocno i autentycznie przeżywać literaturę i identyfikować się ze światem w niej przedstawionym. Wybiera ono z tekstu literackiego pojedyncze słowa, zdania, scenki i wprowadza je we własny krąg literacki, który konkretyzuje swoim ciałem, wytworami swoich rąk i przy użyciu innych partnerów zabawy. W dziecięcym odbiorze tekstu literackiego zachodzi relacja między dziełem a jego odbiorcą. Odbiór utworu literackiego w sposób aktywny może prowadzić do wyzwolonej kreatywności, a ekspresja odbiorcy, początkowo zainspirowana utworem literackim, może się stopniowo oderwać i stać się tekstem autokreacyjnym. Tekst literacki jest dużym źródłem wiedzy dla dziecka. Literatura dziecięca, jej dobór i znaczenie odgrywają ogromną rolę w rozwoju aktywnej twórczości dziecka. Twórczość jest podstawowym przejawem zachowania się dziecka. W niej realizują się i ujawniają naturalne prawa rozwoju. Aktywność twórcza: słowna, plastyczna i muzyczna, wpływa na wszechstronny rozwój osobowości dziecka. Dzieci, aby tworzyć, potrzebują wolności i akceptacji ze strony dorosłych.

Możliwości rozwijania aktywności twórczej dziecka poprzez metody i formy organizacji zajęć w przedszkolu

Przyjęcie założenia, że w budzeniu i rozwijaniu aktywności twórczej dziecka mogą mieć udział metody i formy organizacji zajęć, wymaga uświadomienia sobie przez nauczyciela - badacza tego, jakimi metodami i formami organizacji zajęć może się on posługiwać w pracy z dzieckiem przedszkolnym nad realizacją tego zadania. Należy więc dokonać przeglądu prezentowanych w podręcznikach dydaktyki i metodyki wychowania przedszkolnego metod i form organizacji zajęć i ich analizy w aspekcie możliwości rozwijania aktywności twórczej dziecka.

Pedagogika przedszkolna podaje następujące metody pracy z dzieckiem:

1. metody czynne, do których zaliczamy:

- metodę samodzielnych doświadczeń, która polega na stwarzaniu warunków do spontanicznej zabawy i innych form dowolnej działalności dziecka,
- metodę kierowania własną działalnością dziecka, inspirowanie spontanicznej działalności przez

zachętę, sugestię, radę, ocenę i nagrodę,

- metodę zadań stawianych dziecku, które ono rozwiązuje aktywnie i samodzielnie jako problemy nasuwające okazję do odkrywania nowych zjawisk,
- metodę ćwiczeń pobudzającą dzieci do powtarzania różnych czynności.

Pierwsze trzy wyżej wymienione metody, mogą mieć wpływ na rozwój aktywności twórczej. W oparciu o te metody dziecko zorientowane jest na zadania i własną spontaniczność, zachęca się je do podejmowania różnorodnych działań.

Druga grupa metod to:

2. metody oglądowe, zaliczamy do nich:

- metodę obserwacji i pokazu, przedmiotów, zjawisk i czynności, na których nauczyciel chce skupić uwagę dzieci,
- metodę przykładu, osobisty przykład nauczycielki, dorosłych lub dzieci, jest to dla dziecka wzorem postępowania,
- metodę uprzystępniania sztuki opartą na percepcji dzieł sztuki plastycznej, teatralnej i utworów muzycznych, polegającą na ułatwieniu dzieciom ich rozumienia i przeżycia. Metoda ta występuje często w powiązaniu z metodą żywego słowa.

W omówionych wyżej metodach ważną rolę odgrywa oddziaływanie przez ogląd i słowo, które pobudzają procesy poznawcze i emocjonalne, dostarczają informacji, porządkują wiadomości. Wszystko to jest ważne w inicjowaniu aktywności twórczej dziecka.

Trzecia i ostatnia grupa metod to:

3. metody słowne:

- rozmowy, opowiadania, zagadki rozwijają procesy poznawcze i poszerzają zasób wiadomości dziecka,
- objaśnienia i instrukcje, towarzyszą nabywaniu przez dzieci różnych umiejętności, sprawności ruchowej,
- sposoby społecznego porozumienia, wpływania na postępowanie dzieci jako odwoływanie się do umów,

- metody żywego słowa, które pobudzają uczucie i procesy poznawcze, działają na wyobraźnię i motywację dziecka, a służą przede wszystkim przekazywaniu wartości literatury pięknej.

Z tej grupy metod metoda żywego słowa może mieć wpływ na rozwój aktywności twórczej.

Bezpośrednio największy wpływ na aktywność twórczą ma pierwsza grupa metod. Są to metody czynne, w oparciu o które dziecko samo poszukuje, tworzy, odkrywa. Jednak wszystkie wymienione metody mogą być stosowane w budzeniu aktywności twórczej. Możemy je ze sobą wiązać, zestawiać w rozmaite układy, tworząc przy ich udziale swoiste scenariusze zajęć sprzyjające rozwojowi aktywności twórczej.

M. Karwowska-Struczyk podaje następującą klasyfikację metod możliwych do zastosowania w pracy z dzieckiem przedszkolnym:

- metody problemowe skłaniające do poszukiwania, odkrywania,
- metody skłaniające do działania,
- metody aktywizujące do przeżywania przyswajanych treści,
- metody podające, skłaniające do przyswajania podawanej wiedzy (bardzo charakterystyczne dla tzw. pedagogiki tradycyjnej).

Wyżej wymienione metody, oprócz metody podającej, mogą wpływać na aktywność twórczą.

Mogą służyć budzeniu u dziecka ciekawości, rozbudzaniu i kształtowaniu zainteresowań, zamiłowań i pasji ważnych przecież dla aktywności twórczej. Wszystkie te metody mieszczą się w klasyfikacji, jaką podaje M. Kwiatowska.

Z powyższego materiału wynika, że najbardziej pełną klasyfikację metod możemy znaleźć w książce „Podstawy pedagogiki przedszkolnej”.

Wybrane i opisane metody nie są schematem lub nienaruszalnym wzorem do pracy nad budzeniem aktywności twórczej dziecka. W osiągnięciu tego celu powinny być modyfikowane i dostosowywane do indywidualnych potrzeb dzieci, bo tylko wtedy możemy mówić o skuteczności tych metod w inicjowaniu aktywności twórczej.

Oprócz metod wpływ na rozwój aktywności twórczej mogą mieć również formy organizacji zajęć.

Pedagogika przedszkolna podaje następującą klasyfikację form pracy:

- zajęcia i zabawy dowolne, które podejmuje dziecko z własnej inicjatywy w czasie przeznaczonym na to w ciągu dnia,
- zajęcia obowiązkowe, zaliczamy do nich czynności samoobsługowe i prace użyteczne dla dzieci, codzienne zajęcia prowadzone przez nauczycielkę, spacer, wycieczki i uroczystości przedszkolne,
- sytuacje okolicznościowe, nieoczekiwane, nasuwają dzieciom jakieś problemy wynikające z ich zainteresowań, obserwacji, przeżyć.

Nauczyciel ma możliwości wywołania aktywności twórczej u dziecka, głównie przez odpowiednio dobrane metody i formy organizacji zajęć, dostosowane do możliwości każdego dziecka, pobudzające je do wyrażania własnych myśli i przeżyć, wyzwajające napięcie. Aktywność twórcza dziecka przy takich jak wyżej założeniach ma prawo pojawiać się w zajęciach adresowanych do dziecka przedszkolnego, a jej przejawy można obserwować w wypowiedziach słownych, plastycznych i muzycznych.

Twórcza aktywność dziecka i możliwości jej stymulowania to bogata i rozległa problematyka. Analiza literatury i badania empiryczne upoważniają do sformułowania wniosku, że kształcenie dyspozycji twórczych człowieka powinno być celem edukacji na każdym poziomie. Związek między metodami i formami organizacji zajęć a aktywnością twórczą dziecka zależy przede wszystkim od ich różnorodności, a jego siła jest tym większa, im metody i formy organizacji zajęć są bardziej urozmaicone i atrakcyjne dla dziecka.

Komputer, a działalność plastyczna dziecka

Twórczość plastyczna dzieci to temat zainteresowań wielu psychologów i pedagogów, historyków sztuki, estetyków i artystów, gdyż działalność plastyczna jest jedną z najczęściej podejmowanych form aktywności dzieci w wieku przedszkolnym. Na przestrzeni ostatnich kilku lat do dziecięcych akcesoriów plastycznych obok tradycyjnych kredek i farb dołączył komputer wraz z graficznymi programami komputerowymi.

Obecnie komputer staje się jednym z ważniejszych narzędzi działalności plastycznej wielu, współczesnych małych dzieci. Zastosowanie komputera z odpowiednim edukacyjnym programem komputerowym jest możliwe, a nawet wskazane, już dla dzieci w wieku przedszkolnym. Komputer i graficzne programy komputerowe, dzięki swej atrakcyjności w wypowiedzi artystycznej, stały się narzędziami o ogromnych możliwościach w doskonaleniu warsztatu plastycznego małego dziecka. Obecnie już w wielu domach małych dzieci, obok tradycyjnych zabawek, umieszczony jest również komputer. Stan ten jest objawem rozwoju cywilizacyjnego społeczeństwa, wkraczania człowieka w świat nowej ery. W asortymencie programów, z których korzystają najmłodszy użytkownicy, nie zawsze znajdują się te, które uzyskują wysokie oceny pod względem oddziaływań wychowawczo - dydaktycznych.

Czasem są to programy źle wpływające na rozwój osobowości małego dziecka. W kręgach psychologów i pedagogów sytuacja ta budzi różne obawy oraz nadzieje. Stosowanie technologii informacyjnej w procesie wychowawczo - dydaktycznym najmłodszych dzieci jest tematem wypowiedzi zarówno jej zwolenników, jak i przeciwników. Obecnie wiele nauczycielek wychowania przedszkolnego wykorzystuje edukacyjne programy komputerowe do wspomagania takich obszarów działalności przedszkola jak: nauka mowy i pisowni, pojęcia matematyczne, środowisko, muzyka, nauka języków obcych, logopedia oraz działalność plastyczna. W pracy każdej placówki wychowania przedszkolnego zajęcia plastyczne stanowią nieodłączny element procesu wychowawczo - dydaktycznego.

Poprzez działania plastyczne integrowane są treści wychowania, które oddziałują na sferę emocjonalno - społeczną, wpływają na rozwój funkcji poznawczych.

W literaturze naukowej wiele miejsca poświęca się na interpretację twórczości dziecięcej, ustala się jej okresy i fazy w rozwoju. Określenie wpływu zastosowania techniki komputerowej w twórczości plastycznej małego dziecka to obszar nowych badań i

poszukiwań. Trudno zatem jednoznacznie określić zalety, wady czy zagrożenia. Wpływ komputera na wszechstronny rozwój dziecka w wieku przedszkolnym to temat wielu rozważań i powód troski zarówno rodziców dzieci, nauczycieli jak również badaczy z kręgów naukowych – psychologów, pedagogów, socjologów. Z przeprowadzonych w ostatnim czasie badań wynika, iż komputer to nowe narzędzie w zabawie i nauce dziecka w wieku przedszkolnym. Jest dla dziecka ogromnie atrakcyjne i przyciągające, dlatego warto, by zarówno nauczyciele jak i rodzice mieli świadomość jakie korzyści i zagrożenia może nieść ze sobą to urządzenie.

Na podstawie ostatnio przeprowadzonych badań dotyczących komputerowego wspomaganie rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym, nasuwa się kilka konkluzji :

1. Rozwijanie zainteresowań i umiejętności plastycznych dzieci w wieku przedszkolnym poprzez stosowanie graficznych programów komputerowych jest nowością w praktyce pedagogicznej, jednak coraz więcej rodziców i nauczycieli sięga po to nowe narzędzie zabawy, nauki, rozrywki i pracy.

2. Stosując na zajęciach plastycznych graficzne programy komputerowe warto pamiętać, iż jest to kolejne narzędzie umożliwiające dziecku wyrażanie swojej aktywności twórczej, które jednak w żadnym wypadku nie może zastąpić tradycyjnych narzędzi w działalności plastycznej takich jak kredki, farby, plastelina itd.

3. Twórczość dziecięca, wyrażana za pomocą stosowania graficznych programów komputerowych, podobnie jak inne wytwory działalności plastycznej dzieci uważnemu rodzicowi i nauczycielowi, pozwoli lepiej poznać swoje dziecko, zaobserwować jego emocje, rozwój intelektualny i zainteresowania. Komputerowe prace dzieci również posiadają zakodowane elementy terapii pedagogicznej.

4. Odpowiednio stosowane przez dzieci graficzne programy komputerowe wpływają stymulująco na ich ogólny rozwój, stwarzają szerokie pole dla dziecięcej ekspresji i samorealizacji możliwości twórczych, dają dziecku zadowolenie i radość, wzmacniają poczucie własnej wartości.

Coraz częściej w wielu ośrodkach opiekuńczych, edukacyjnych, w domach kultury wykorzystywany jest przez dzieci i młodzież sprzęt komputerowy. Komputer, wraz z edukacyjnym oprogramowaniem, jest włączany w poczet mediów dydaktycznych, stosowanych również placówkach wychowania przedszkolnego.

Profesjonalnie zorganizowana zabawa i nauka z wykorzystaniem komputera posiada istotne wartości pedagogiczne. Zdaniem wielu nauczycieli i terapeutów stosowanie edukacyjnych programów komputerowych niesie za sobą następujące korzyści:

- pozytywnie wpływają na rozwój pamięci wzrokowej i spostrzeżeń, wyobraźni twórczej, koncentracji uwagi, koordynacji wzrokowo – ruchowej,
- zwiększają tempo pracy dziecka,
- ułatwiają rozpoznawanie i nazywanie kolorów,
- zwiększają zaangażowanie i aktywność,
- usprawniają czynności manualne,
- stanowią ujście dla energii dziecka, uspokajają, dają odprężenie, rozładowują napięcia emocjonalne,
- dają wzruszenia estetyczne,
- poprawiają pozycję dziecka w grupie, integrują.

Obecnie na rynku multimedialnych mamy dostęp do coraz większej liczby edukacyjnych programów komputerowych, które już u najmłodszych dzieci rozwijają wyobraźnię, twórcze myślenie, spostrzegawczość, koordynację wzrokowo - ruchową, koncentrację uwagi, logiczne myślenie, jednak komputer niewłaściwie wykorzystywany może stać się groźną zabawką.

Dziecko potrzebuje holistycznego rozwoju, harmonijnego we wszystkich sferach osobowości, a komputer wykorzystywany w sposób nieracjonalny równowagę tę może naruszyć.

Właściwie wykorzystywany komputer wraz z odpowiednio dobranymi edukacyjnymi programami skutecznie i efektywnie może wspomagać proces wychowania i nauczania najmłodszych dzieci, gdyż jest medium, które samo z siebie daje szerokie możliwości indywidualizacji procesu nauczania - uczenia się, z pełnym uwzględnieniem specyficznych predyspozycji rozwojowych każdego dziecka. Obecność komputera w działalności plastycznej małego dziecka może przyczynić się do tworzenia warunków, w których dziecko chętnie podejmie działania w pełni odkrywając i rozwijając swoje możliwości twórcze.

Bibliografia

1. Cybulska J., Dudzińska I., Inscenizowanie zabaw na podstawie literatury dziecięcej, Warszawa 1972
2. Czelakowska D., Twórczość a kształcenie języka dzieci w wieku wczesnoszkolnym, Kraków 1996
3. Dąbek A., Psychologiczne podstawy twórczej aktywności dziecka, Zielona Góra 1988
4. Gloton R., Clero C., Twórcza aktywność dziecka, Warszawa 1976
5. Hurlock E. B., Rozwój dziecka, Warszawa 1985
6. Kwiatkowska M. (red.), Podstawy pedagogiki przedszkolnej, Warszawa 1988
7. Lowenfeld V., Lambert Brittain W., Twórczość a rozwój umysłowy dziecka, Warszawa 1977
8. Nęcka E., Proces twórczy i jego ograniczenia, Kraków 1995
9. Pietrasiński Z., Myślenie twórcze, Warszawa 1969
10. Popek S. (red.), Aktywność twórcza dzieci i młodzieży, Warszawa 1988
11. Semenowicz H., Poetycka twórczość dziecka, Warszawa 1973
12. Szczepańska M., Edukacja kulturalna dziecka w wieku wczesnoszkolnym, Kraków 2000
13. Zborowski J., Rozwijanie aktywności twórczej dzieci, Warszawa 1986

Przygotowała i opracowała informacje.

Anna Matysiak.